

Oponentský posudek

Magdalena Horáková: Kázání v době globální pandemie. Reflexe pandemie COVID-19 v kázáních Českobratrské církve evangelické.

Autorka si zvolila aktuální téma, které propojuje s homiletickou teorií a praxí. Cílem práce je prozkoumat vztah kázání k situaci posluchače. Podřídila tomu i strukturu práce, která je logicky členěná. Začíná homiletickou teorií a přechází k analýze proslovených kázání v době pandemie.

Ve stručné teorii homiletiky se autorka opírá nejprve o dva hlavní zdroje (Filipi, Pozvání; Liguš, Kazatelství), aby se pokusila formulovat, co je kázání. Rozsáhlejší část je věnována „typologiím“ – řeči kázání a kázání samotných. Při závěrech z analýzy kázání se pak pokusí uvedené příklady přiřadit určitým typům, ale jinak není zcela zřetelné, jakou funkci tato část pro výsledky práce může mít. Zda je obecný konsensus v homiletice, že „každá část kázání by měla mít svou konkrétní funkci (řeči)“ (15), si nejsem jist. A již vůbec ne, že by kázání mělo (vždy?) sledovat předloženou strukturu (úvod utěšující, střed naučný, závěr parakletický). Pojem útěchy a paraklese zažije v rámci práce upřesnění (41). Ale autorka na tomto místě jiné modely nepředkládá, ani celou věc nijak nekomentuje. To může učinit v rámci obhajoby. Podobně je tomu s „typologií kázání podle účelu“. Je v pořádku, že se autorka opírá o literaturu, ale v diplomové práci by byl žádoucí více diferencovaný a reflektující přístup. Například již jen na základě toho, že jiní autoři (např. Filipi nebo Smolík) podobné typologie neuvádějí. Může to mít nějaký důvod?

V procesu kázání hraje roli jak kazatel, tak posluchač. Jejich vztah se pokouší autorka vysvětlit na základě již zmíněné literatury, a v zásadě trochu mimochodem zmíní, že „jádnem kázání... je pozvání k víře“ (21). Podrobněji se obsahem kázání (např. otázka, nakolik má či nemá být „kázáním evangelia“) nezabývá. Důležitou roli v dějinách homiletiky na téma vztahu k situaci sehrál E. Lange, kterého autorka zmiňuje na více místech. Představení jeho teorie (22) na základě homiletiky J. Smolíka je však poněkud zjednodušující. Autorka nerozlišuje, kde Smolík mluví za sebe, a kde pouze referuje nebo interpretuje teorii E. Langeho. Se kterou Smolík vyjadřuje do jisté míry souhlas i nesouhlas. Což autorka nijak nereflektuje.

Je chvályhodné, že autorka problematiku vztahu kázání a situace posluchače představí i v historické perspektivě, jakkoli se opírá pouze o sekundární literaturu. Přebírá i názory autorit, takže například se lze ptát, zda vskutku beze zbytku platí, co Engemann tvrdí o Lutherových kázáních (28), totiž že „na postoje posluchačů či souvislosti s jejich zkušenostmi [Lutherova] kázání ohled neberou“. To může totiž udivit, právě u Luthera se oceňuje pastorační zřetel. Např. J. Smolík ve svém pohledu na Lutherova kázání (Kázání v reformaci, KEBF Praha 1957, str. 19-21) naopak zdůrazňuje ohled na lidi a jejich situaci, resp. neobvyklým zřetelem na posluchače a Lutherovu schopnost porozumění. Nicméně se objeví i další významné pokusy o řešení dané otázky a na vymezeném prostoru diplomové práce není možné v tomto pohledu představit vše. Autorka se pak kloní k těm přístupům, které doporučují vztah kazatele, biblický text a situaci posluchače zohlednit a provázat.

Ač se diplomantka jinak ve velké míře opírá o homiletiku P. Filipiho, zůstal stranou jeho dosti inspirativní návrh. Lze se tedy ptát, jak by tedy autorka do svého konceptu zařadila „funkci kázání“, kterou Filipi představuje v navázání na Bruegemanna (Pozvání k naději, 105n), kde nejde jen o „analogii“, nejde jen o „zohlednění kontextu“? Ve svém konceptu se přiklonila k tezi Engemannově: Jde o to „do lidských problémů a otázek ... vnášet perspektivu Božího království“ (37). Co to znamená konkrétněji není rozvedeno, až náznakem v samotném závěru práce, kde mluví o jakési přidané hodnotě „eschatologického zaslíbení“ (89). Může jít o jinak vyjádřené tytéž pohledy, nebo jsou rozdílné?

Diplomantka dle svého „náhledu“ má za to, že doba pandemie se „vyznačovala především jako doba nejistoty a strachu“ (39). Je to její hodnocení, se kterým dále pracuje. Má za to, že je v kázáních třeba hledat pastorační aspekt, „který je odpovědí na strach“. Domnívám se, že v diplomové práci by bylo třeba nějak ověřit, byl-li právě toto hlavní znak pandemie. A pokud, tak se ptát, zda nebyly ještě jiné charakteristiky. Vždyť to byla také doba naprosto mimořádné občanské semknutosti, nejrůznějších (komunitních) iniciativ, vynalézavosti, ochoty, ale pak také pro mnohé do jisté míry nudy, pro jiné zcela vyčerpávající a nekončící práce. A nepochybně svoji roli sehráli politici a media, jejich práce a (ne-)důvěra v jejich možnosti. „Útěcha“, která čelí strachu, byla a je jistě důležitým aspektem. Ale nemyslím, že jediným. Autorka to má na mysli zřejmě, když mluví o pastorační funkci kázání, které se ptá, jak se lidem daří (39n), případně „vyzývat k určitému jednání či smýšlení“ (40). Rozmanitost postojů k pandemii a důsledkům autorka zmiňuje náznakem v reakcích církevních představitelů k pandemii (44). Jisté je, že pro církev byla omezení ohledně shromažďování velkou výzvou a předložená kázání příslušně reagují.

Průzkum kázání přinesl autorce překvapení: jednak to, že netematizovala pandemii tak často, jak by očekávala, jednak skutečnost, že čím déle pandemie trvala, tím méně se o ní v kázáních mluvilo (46). Správně poznamenává, že pandemie byla tématem rovněž například v modlitbách, ale také sborových listech či jiné komunikaci v rámci sboru (47). Dalším překvapením, jak zmiňuje (88), bylo to, že kázání se zveřejňují s doporučenými písněmi, nebo dokonce jako celé bohoslužby.

Autorka podnikla analýzu čtyř vybraných kázání. U kázání postupuje analogicky – provede vlastní exegezi biblického textu a její výsledky srovnává se „závěry jednotlivých kázání“, kterým klade i řadu dalších otázek (47n). Není zřejmé, zda diplomantka způsob analýzy kázání opřela o nějaké teorie analýzy textů, a jak dospěla k uvedeným otázkám. Ani v tomto případě neprovádí diskusi či kritiku. Instruktivní je, že vždy dvě kázání na jeden text.

K vlastní exegezi je možno poznamenat, že je rozhodně chvályhodné, že ji autorka provedla. Nepochybně pomůže k utváření obrazu o daném oddíle. Exegeze Mk 4,35-41 je hojně doložená ze dvou komentářů, aniž je zřejmá diskuse s autory. Vlastní závěry (55) jsou pak určitými kazatelskými nápady. Vzniká tedy otázka, jakou roli exegeze pro účel, který autorka potřebuje, má mít. Jde o osobní pohled, který bude srovnávat s jiným (osobním) pohledem? Analýza pak naznačí, že tyto zjištěné motivy porovná a zjistí, které jsou navíc, které případně chybí. Ovšem chybí i reflexe toho, že jiné komentáře budou poskytovat jiné impulsy.

Srovnávání dvou (či více) kázání je dobrá metoda. Ovšem s ohledem na téma, které dříve stanovila (strach a nejistota v době pandemie), možná v první dvojici nezvolila kázání nejšťastněji. Kázání A je ze samotného počátku pandemie, druhé (B) z doby uvolnění. A zjišťuje, že pandemie není nijak zásadním tématem kázání, resp. jen okrajově. Lze dělat ze dvou kázání z tak rozdílné doby společné závěry k danému tématu? Na srovnání prvních dvou kázání se ukazuje, že „situací“ posluchače myslí především určité existenciální prožitky (strach, nejistota, malá víra), ale nikoliv třeba skutečnost církve. Až u druhé dvojice konstatuje, že mají na mysli i více, např. i celek církve. Výhodou volby druhých dvou kázání je to, že mají k sobě časově blíž, byla proslovená ve stejném období.

Osobně jsem vděčný za jakékoliv analýzy aktuálních kázání. Sice je možno diskutovat o metodice a cílech, ale v každém případě jsou obrazem o kazatelství v církvi. Obraz, který autorka poskytla, je dosti ilustrativní i výmluvný. Církvi, která zdůrazňuje vztah k Písmu a kazatelství, nabízí podněty k přemýšlení.

Samotný Závěr (86-89) je částečně rekapitulací podniknutých kroků, částečně diskusí a souhrnem výsledků z uskutečněného průzkumu. Asi by bylo dobré tyto části nějak oddělit. Obsahuje-li diplomová práce výzkumnou část, je vhodné, aby následovala i část „diskuse“, která kriticky zhodnotí výsledky a porovná je s teoretickými předpoklady. Autorka ani v Závěru neklade žádné otázky ani

nepolemizuje, spíše potvrzuje, co dříve zjistila. Vítané je, že se pokouší jasněji formulovat své teze, ke kterým dospěla a které považuje za důležité.

Diplomantka zpracovala jedno z klíčových témat homiletiky a pokusila se je ilustrovat na konkrétním kazatelském vzorku. Výsledky práce se pokusila stručně shrnout, jsou v rámci dané práce přesvědčivé. Poněkud kritickou otázkou je oblast práce s literaturou. Citována je (až na zmíněnou výjimku) v zásadě korektně. Ale bez většího náznaku kritického přístupu, otázek, polemiky atd. Ze zahraniční literatury je zastoupená toliko jedna učebnice homiletiky (Engemann). Proč autorka nevyužila množství cizojazyčných zdrojů, které k problematice kázání v době pandemie i k otázkám teologického uchopení pandemie poskytuje internet, je otázkou. Jistě není účelem diplomové práce shromáždit vše, co se kde najde, ale takto působí práce poněkud izolovaně. Z českých zdrojů může, ale jistě nemusí, překvapit absence alespoň zmínky o sbírce kázání T. Halíka (Čas prázdných kostelů), právě z období Velikonoc 2020. Byla by bývala jistě inspirativním zdrojem pro srovnávací analýzu kazatelství v ČCE.

Práce je po formální a jazykové stránce zpracována velmi pěkně. Snad jen upozornění, že se v češtině užívá luterská, nikoli luteránská ortodoxie (28).

I přes uvedené kritické otázky doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnocení „C“.

Ladislav Beneš, Dr.
Katedra praktické teologie UK ETF

V Praze 31. 8. 2022